

Συλλογή της Νομολογίας

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΓΕΝΙΚΗΣ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
JULIANE KOKOTT
της 27ης Φεβρουαρίου 2014¹

Συνεκδικαζόμενες υποθέσεις C-39/13, C-40/13 και C-41/13

**Inspecteur van de Belastingdienst Noord/kantoor Groningen
κατά**

**SCA Group Holding BV (C-39/13),
X AG, X1 Holding GmbH, X2 Holding GmbH,
X3 Holding BV, D1 BV, D2 BV, D3 BV κατά**

Inspecteur van de Belastingdienst Amsterdam (C-40/13)

και

Inspecteur van de Belastingdienst Holland-Noord/kantoor Zaandam κατά

**MSA International Holdings BV,
MSA Nederland BV (C-41/13)**

[αίτηση του Gerechtshof te Amsterdam (Κάτω Χώρες) για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως]

«Φορολογική νομοθεσία — Ελευθερία εγκαταστάσεως — Εθνικός φόρος εταιριών — Ρύθμιση περί φορολογίας ομίλων (“fiscale eenheid”) — Όμιλοι με συμμετοχή αλλοδαπών εταιριών»

I – Εισαγωγή

1. Για ακόμη μια φορά το Δικαστήριο καλείται να αποφανθεί επί της φορολογήσεως των ομίλων εταιριών από τα κράτη μέλη και της συμβατότητάς της με την ελευθερία εγκαταστάσεως. Παρόλο που οι όμιλοι εταιριών αποτελούνται από νομικώς διακριτές εταιρίες, τα κράτη μέλη τείνουν, με διαφορετικό τρόπο το καθένα, να τις αντιμετωπίζουν στη φορολογική νομοθεσία, περισσότερο ή λιγότερο, ως μία μόνον εταιρία. Αν, όμως, ένας όμιλος εταιριών αποτελείται από εταιρίες διαφορετικών κρατών μελών και υπόκειται με αυτόν τον τρόπο σε περισσότερες φορολογικές δικαιοδοσίες, η αντιμετώπισή του ως μίας μόνον εταιρίας καθίσταται προβληματική.

2. Οι υπό εξέταση ολλανδικές αιτήσεις προδικαστικής αποφάσεως σχετίζονται με δύο αποφάσεις του Δικαστηρίου, την απόφαση Papillon² και την απόφαση X Holding³. Στην απόφαση X Holding το Δικαστήριο δέχθηκε ότι η ολλανδική ρύθμιση περί καθεστώτος «ενιαίας φορολογικής μονάδας» ενός ομίλου εταιριών μπορεί να αποκλείει τις εταιρίες που εδρεύουν σε άλλα κράτη μέλη. Αντιθέτως, στην απόφαση Papillon το Δικαστήριο επέκρινε τον αποκλεισμό ημεδαπής υποθυγατρικής εταιρίας από το γαλλικό καθεστώς της «φορολογικής ενσωματώσεως» στην περίπτωση που η ενδιάμεση θυγατρική εταιρία εδρεύει σε άλλο κράτος μέλος.

1 — Γλώσσα του πρωτοτύπου: η γερμανική.

2 — Απόφαση της 27ης Νοεμβρίου 2008, C-418/07, Papillon (Συλλογή 2008, σ. I-8947).

3 — Απόφαση της 25ης Φεβρουαρίου 2010, C-337/08, X Holding (Συλλογή 2010, σ. I-1215).

3. Το αιτούν δικαστήριο ερωτά στην υπό κρίση υπόθεση επί του ολλανδικού καθεστώτος ενιαίας φορολογικής μονάδας. Στις τρεις συνεκδικαζόμενες υποθέσεις, η διάρθρωση των ομίλων είναι διαφορετική, όμως το κοινό τους στοιχείο είναι ότι μερικές εταιρίες του ομίλου εδρεύουν σε διαφορετικό κράτος μέλος. Το αιτούν δικαστήριο, βέβαια, δεν αμφισβητεί πλέον ότι ο αποκλεισμός αυτών των εταιριών από την ενιαία φορολογική μονάδα είναι επιτρεπτός. Ωστόσο, οι ολλανδικές φορολογικές αρχές απαγορεύουν επιπλέον και στις εδρεύουσες στις Κάτω Χώρες εταιρίες του ομίλου μια τέτοιου είδους ενοποίηση, με το σκεπτικό ότι, αν δεν υπήρχαν οι εγκατεστημένες στην αλλοδαπή εταιρίες, δεν θα υφίστατο στις περιπτώσεις αυτές όμιλος.

4. Το αιτούν δικαστήριο αναμένει από το Δικαστήριο απαντήσεις σε δύο ζητήματα. Πρώτον, ερωτά με ποιες εσωτερικές καταστάσεις μπορούν, εν πάση περιπτώσει, να συγκριθούν τέτοιου είδους ατελείς όμιλοι, σύμφωνα με το σύστημα της ολλανδικής ρύθμισης. Δεύτερον, ζητεί να διευκρινιστεί αν τα πολύπλευρα φορολογικά προβλήματα, που θα προέκυπταν από την αναγνώριση μιας διασυνοριακής ατελούς ενιαίας φορολογικής μονάδας, θα μπορούσαν να δικαιολογήσουν ενδεχόμενους περιορισμούς της ελευθερίας εγκαταστάσεως.

II – Το νομικό πλαίσιο

5. Η ολλανδική νομοθεσία περί της φορολογίας εταιριών προβλέπει υπό ορισμένες προϋποθέσεις τη δυνατότητα δημιουργίας ενιαίας φορολογικής μονάδας για τους ομίλους. Σύμφωνα με το άρθρο 15, παράγραφος 1, του *Wet op de vennootschapsbelasting 1969* (στο εξής: νόμος περί φόρου εταιριών), όπως ίσχυε κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών της κύριας δίκης:

«Στην περίπτωση που ένας υπόχρεος προς καταβολή φόρου (η μητρική εταιρία) έχει τη νομική και οικονομική κυριότητα τουλάχιστον του 95 % του καταβεβλημένου ονομαστικού κεφαλαίου ενός άλλου υπόχρεου (της θυγατρικής εταιρίας), η εφορία, κατόπιν αιτήσεως αμφοτέρων των φορολογουμένων, επιβάλλει τον φόρο σαν να επρόκειτο για έναν μόνον υπόχρεο, οπότε οι δραστηριότητες και η περιουσία της θυγατρικής εταιρίας θεωρούνται ως μέρος των δραστηριοτήτων και της περιουσίας της μητρικής εταιρίας. Ο φόρος καταβάλλεται από τη μητρική εταιρία. Οι υπόχρεοι θεωρούνται, στην περίπτωση αυτή, ως ενιαία φορολογική μονάδα. Η ενιαία φορολογική μονάδα μπορεί να περιλαμβάνει περισσότερες από μία θυγατρικές εταιρίες.»

6. Εντούτοις, απαιτείται «αμφότεροι οι υπόχρεοι να εδρεύουν στις Κάτω Χώρες» (άρθρο 15, παράγραφος 3, στοιχείο c, του νόμου περί φόρου εταιριών). Το άρθρο 15, παράγραφος 4, του νόμου περί φόρου εταιριών ορίζει την ακόλουθη εξαίρεση από αυτήν την προϋπόθεση:

«[...] Επιπλέον, ο υπόχρεος ο οποίος [...] δεν εδρεύει στις Κάτω Χώρες αλλά εκμεταλλεύεται επιχείρηση με τη βοήθεια μόνιμης εγκαταστάσεως στις Κάτω Χώρες δύναται, υπό προϋποθέσεις που θα οριστούν με βασιλικό διάταγμα να αποτελέσει μέρος ενιαίας φορολογικής μονάδας [...].»

7. Για αυτήν την εξαίρεση, τα άρθρα 32 έως 35 του *Besluit fiscale eenheid 2003* (διάταγμα περί ενιαίας φορολογικής μονάδας) περιέχουν διατάξεις οι οποίες έχουν ως αποτέλεσμα να διευκολύνεται η ένταξη της ημεδαπής μόνιμης εγκαταστάσεως μιας εδρεύουσας στην αλλοδαπή εταιρίας σε ενιαία φορολογική μονάδα. Επιπλέον, περιλαμβάνουν λεπτομερείς ρυθμίσεις περί της σχέσεως της ενιαίας φορολογικής μονάδας με την ολλανδική ρύθμιση της φοροαπαλλαγής της συμμετοχής και με την αποφυγή διπλής εκπτώσεως ζημιών.

III – Κύρια δίκη

8. Οι υποθέσεις στηρίζονται σε τρεις κύριες δίκες, των οποίων τα πραγματικά περιστατικά δύναται να συνοψισθούν σε δύο ομάδες.

A— Υποθέσεις C-39/13 και C-41/13

9. Στις κύριες δίκες των υποθέσεων C-39/13 και C-41/13 οι εδρεύουσες στις Κάτω Χώρες εταιρίες SCA Group Holding BV και MSA International Holdings BV αντίστοιχα ζητούν τη δημιουργία μιας ενιαίας φορολογικής μονάδας με ορισμένες από τις υποθυγατρικές τους εταιρίες, οι οποίες εδρεύουν επίσης στις Κάτω Χώρες. Οι θυγατρικές τους, μέσω των οποίων συμμετέχουν σε αυτές τις υποθυγατρικές και οι οποίες δεν επιδιώκουν να ενταχθούν στην ενιαία φορολογική μονάδα, εδρεύουν, αντιθέτως, στη Γερμανία και δεν διαθέτουν μόνιμη εγκατάσταση στις Κάτω Χώρες. Στην περίπτωση της SCA Group Holding BV πρόκειται εν μέρει και για θυγατρικές υποθυγατρικής, ώστε ο έλεγχος της συμμετοχής της σε αυτές να διέρχεται όχι μόνο από ένα, αλλά από δύο επίπεδα γερμανικών ενδιάμεσων εταιριών.

10. Οι ολλανδικές φορολογικές αρχές απέρριψαν τις αιτήσεις με το σκεπτικό ότι οι ενδιάμεσες θυγατρικές εταιρίες δεν εδρεύουν στις Κάτω Χώρες. Το Rechtbank Haarlem, στο οποίο προσέφυγαν οι εταιρίες, έκρινε ότι η απόρριψη συνιστά παραβίαση της ελευθερίας εγκαταστάσεως. Οι ολλανδικές φορολογικές αρχές βάλλουν τώρα κατά της αποφάσεως αυτής ενώπιον του Gerechtshof te Amsterdam.

B— Υπόθεση C-40/13

11. Στην κύρια δίκη της υποθέσεως C-40/13 τρεις εδρεύουσες στις Κάτω Χώρες αδελφές εταιρίες που ανήκουν άμεσα ή έμμεσα σε εδρεύουσα στη Γερμανία μητρική εταιρία, η οποία δεν διαθέτει μόνιμη εγκατάσταση στις Κάτω Χώρες, ζήτησαν τη δημιουργία ενιαίας φορολογικής μονάδας. Η σχετική αίτηση στην ενώπιον του Δικαστηρίου διαδικασία αφορά μόνο την ένταξη αυτών των αδελφών εταιριών στην ενιαία φορολογική μονάδα.

12. Και εδώ οι ολλανδικές φορολογικές αρχές απέρριψαν την αίτηση. Το σκεπτικό ήταν ότι η μητρική εταιρία των αιτουσών δεν εδρεύει στις Κάτω Χώρες. Το Rechtbank Haarlem στην περίπτωση αυτή απέρριψε ως αβάσιμη την προσφυγή των εταιριών. Κατά της αποφάσεως αυτής οι εταιρίες άσκησαν ένδικα μέσα ενώπιον του Gerechtshof te Amsterdam.

IV – Η διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου

13. Το Gerechtshof te Amsterdam ως δικαστήριο της κύριας δίκης υπέβαλε τρεις αιτήσεις προδικαστικής αποφάσεως κατ' εφαρμογήν του άρθρου 267 ΣΛΕΕ. Τα προδικαστικά ερωτήματα σε γενικές γραμμές ταυτίζονται και δύνανται να συνοψισθούν ως εξής:

1. Συνιστά περιορισμό της ελευθερίας εγκαταστάσεως κατά την έννοια του άρθρου 43 ΕΚ σε συνδυασμό με το άρθρο 48 ΕΚ το ότι στις ενδιαφερόμενες αντιτάχθηκε άρνηση όπως η ολλανδική ρύθμιση περί ενιαίας φορολογικής μονάδας εφαρμοστεί επί των δραστηριοτήτων και της περιουσίας των εδρευουσών στις Κάτω Χώρες θυγατρικών υποθυγατρικής (υποθέσεις C-39/13 και C-41/13) / αδελφών εταιριών (υπόθεση C-40/13);

Είναι στο πλαίσιο αυτό, υπό το πρίσμα των σκοπών της ολλανδικής ρυθμίσεως περί ενιαίας φορολογικής μονάδας, η κατάσταση των θυγατρικών υποθυγατρικής και των αδελφών εταιριών αντικειμενικά συγκρίσιμη με

(υποθέσεις C-39/13 και C-41/13:)

- i) την κατάσταση εδρευουσών στις Κάτω Χώρες εταιριών, που είναι θυγατρικές εδρεύουσας στις Κάτω Χώρες ενδιάμεσης εταιρίας, η οποία δεν επέλεξε να αποτελέσει ενιαία φορολογική μονάδα με την εδρεύουσα στις Κάτω Χώρες μητρική της εταιρία, και που,

επομένως, ως υποθυγατρικές εταιρίες δεν έχουν, όπως επίσης οι θυγατρικές υποθυγατρικής των κύριων δικών, πρόσβαση στη ρύθμιση περί ενιαίας φορολογικής μονάδας με —αποκλειστικά— τη μητρική της μητρικής τους εταιρίας, ή με

- ii) την κατάσταση εδρευουσών στις Κάτω Χώρες υποθυγατρικών εταιριών, οι οποίες μαζί με την εδρεύουσα στις Κάτω Χώρες ενδιάμεση εταιρία επέλεξαν να αποτελέσουν ενιαία φορολογική μονάδα με την εδρεύουσα στις Κάτω Χώρες μητρική της μητρικής τους εταιρίας, και των οποίων, επομένως, οι δραστηριότητες και η περιουσία, σε αντίθεση με τις δραστηριότητες και την περιουσία των θυγατρικών υποθυγατρικής των κύριων δικών, έχουν ενοποιηθεί από φορολογικής απόψεως;

(υπόθεση C-40/13:)

- i) την κατάσταση των εδρευουσών στις Κάτω Χώρες αδελφών εταιριών, οι οποίες δεν επέλεξαν να αποτελέσουν ενιαία φορολογική μονάδα με την εδρεύουσα στις Κάτω Χώρες κοινή μητρική τους εταιρία, και που, επομένως, από κοινού ως αδελφές εταιρίες δεν έχουν, όπως επίσης οι αδελφές εταιρίες της κύριας δίκης, πρόσβαση στη ρύθμιση περί ενιαίας φορολογικής μονάδας, ή με
- ii) την κατάσταση των εδρευουσών στις Κάτω Χώρες αδελφών εταιριών, οι οποίες μαζί με την εδρεύουσα στις Κάτω Χώρες μητρική τους εταιρία επέλεξαν να αποτελέσουν ενιαία φορολογική μονάδα με τη μητρική τους εταιρία και των οποίων, επομένως, οι δραστηριότητες και η περιουσία, σε αντίθεση με τις δραστηριότητες και την περιουσία των αδελφών εταιριών της κύριας δίκης, έχουν ενοποιηθεί από φορολογικής απόψεως;

2. Έχει σημασία για την απάντηση στο πρώτο σκέλος του ερωτήματος 1 το αν

(υπόθεση C-39/13:)

οι εταιρίες είναι θυγατρικές υποθυγατρικής μίας μόνον ενδιάμεσης εταιρίας (ένα επίπεδο πιο ψηλά στη διάρθρωση του ομίλου) εδρεύουσας σε άλλο κράτος μέλος ή, όπως στην περίπτωση των θυγατρικών υποθυγατρικής της κύριας δίκης, δύο (ή περισσότερων) —ευρισκόμενων όμως σε αυτό το άλλο κράτος μέλος— ενδιάμεσων εταιριών (δύο ή περισσότερα επίπεδα πιο ψηλά στη διάρθρωση του ομίλου);

(υπόθεση C-41/13:)

η περί ης πρόκειται αλλοδαπή ενδιάμεση εταιρία, αν δεν διατηρούσε στις Κάτω Χώρες θυγατρική εταιρία, αλλά διέθετε μόνιμη εγκατάσταση, επέλεγε —αναφορικά με την περιουσία και τις δραστηριότητες αυτής της ολλανδικής μόνιμης εγκαταστάσεως— να αποτελέσει ενιαία φορολογική μονάδα με την εδρεύουσα στις Κάτω Χώρες μητρική της εταιρία;

(υπόθεση C-40/13:)

οι αδελφές εταιρίες έχουν μια κοινή (άμεση) μητρική εταιρία στο άλλο κράτος μέλος ή διαφορετικές (άμεσες) μητρικές εταιρίες στο άλλο κράτος μέλος, οπότε μόνο σε υψηλότερο —αλλά ευρισκόμενο εντός αυτού του άλλου κράτους μέλους— επίπεδο στη διάρθρωση του ομίλου πρόκειται για κοινή (έμμεση) μητρική εταιρία των διαφορετικών αυτών εταιριών;

3. Αν και στο μέτρο που στο πρώτο σκέλος του ερωτήματος 1 πρέπει να δοθεί καταφατική απάντηση, δύναται τότε ένας τέτοιος περιορισμός να δικαιολογηθεί από επιτακτικούς λόγους γενικού συμφέροντος, και ειδικότερα από την ανάγκη διατήρησης της φορολογικής συνοχής, περιλαμβανομένης της αποτροπής της μονομερούς και της διμερούς διπλής εκπτώσεως ζημιών;

4. Αν και στο μέτρο που στο ερώτημα 3 πρέπει να δοθεί καταφατική απάντηση, πρέπει τότε ένας τέτοιος περιορισμός να θεωρηθεί αναλογικός;

14. Κατά την ενώπιον του Δικαστηρίου διαδικασία, οι προσφεύγουσες της κύριας δίκης, η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας, το Βασίλειο των Κάτω Χωρών καθώς και η Επιτροπή υπέβαλαν γραπτές προτάσεις. Στην επ' ακροατηρίου συζήτηση συμμετείχε επίσης η Γαλλική Δημοκρατία.

V – Νομική εκτίμηση

15. Τα πραγματικά περιστατικά, στα οποία βασίζονται τα περίπλοκα υποβαλλόμενα ερωτήματα, αφορούν δύο αρκετά σαφείς περιπτώσεις. Στις υποθέσεις C-39/13 και C-41/13 πρόκειται για διάρθρωση ομίλου στην οποία οι ενδιαμέσες θυγατρικές εταιρίες δεν εδρεύουν στην ημεδαπή, αλλά σε άλλο κράτος μέλος. Στην υπόθεση C-40/13, αντιθέτως, η μητρική εταιρία του ομίλου έχει την έδρα της σε άλλο κράτος μέλος.

16. Με τα ερωτήματα που υπέβαλε το αιτούν δικαστήριο ζητεί κατ' ουσία να διευκρινιστεί αν το ολλανδικό δίκαιο, το οποίο και στις δύο περιπτώσεις απαγορεύει τη δημιουργία ενιαίας φορολογικής μονάδας μεταξύ της ολλανδικής μητρικής και των ολλανδικών υποθυγατρικών της ή μεταξύ των ολλανδικών αδελφών εταιριών, παραβιάζει την ελευθερία εγκαταστάσεως. Παρέλκει η εξέταση του ζητήματος αν κατά τον κρίσιμο χρόνο της κύριας δίκης είχε εφαρμογή μόνον το παρατιθέμενο από το αιτούν δικαστήριο άρθρο 43 ΕΚ, σε συνδυασμό με το άρθρο 48 ΕΚ, ή επιπλέον το άρθρο 49 ΣΛΕΕ, σε συνδυασμό με το άρθρο 54 ΣΛΕΕ, δεδομένης της ταύτισης του περιεχομένου των ρυθμίσεων.

17. Προτού εξεταστούν χωριστά τα δύο είδη διαρθρώσεως ομίλου, διαπιστώνεται κατ' αρχάς ότι η ελευθερία εγκαταστάσεως είναι στην υπό κρίση περίπτωση η εφαρμοστέα θεμελιώδης ελευθερία, καθόσον η ολλανδική ρύθμιση, εξαιτίας της απαιτήσεως συμμετοχής κατά 95 %, εφαρμόζεται μόνο σε συμμετοχές που παρέχουν τη δυνατότητα ασκήσεως αναμφισβήτητης επιρροής επί των αποφάσεων της εταιρίας και καθορισμού των δραστηριοτήτων της⁴.

A— Ενιαία φορολογική μονάδα αποτελούμενη από μητρική εταιρία και υποθυγατρικές εταιρίες (υποθέσεις C-39/13 και C-41/13)

18. Στις υποθέσεις C-39/13 και C-41/13 πρέπει να εξεταστεί αν η ελευθερία εγκαταστάσεως πρέπει να ερμηνευτεί ως αποκλείουσα την ολλανδική ρύθμιση, σύμφωνα με την οποία οι εδρεύουσες στις Κάτω Χώρες μητρική εταιρία και υποθυγατρικές εταιρίες δύνανται να αποτελέσουν ενιαία φορολογική μονάδα, μόνο αν η ενδιαμέση θυγατρική εταιρία εδρεύει επίσης στις Κάτω Χώρες ή τουλάχιστον διατηρεί εκεί μόνιμη εγκατάσταση. Αυτό θα συνέβαινε αν η ρύθμιση συνιστούσε αδικαιολόγητο περιορισμό της ελευθερίας εγκαταστάσεως.

19. Συγχρόνως πρέπει να εξεταστούν δυο διαφορετικοί πιθανοί περιορισμοί της ελευθερίας εγκαταστάσεως. Διότι τόσο η ελευθερία εγκαταστάσεως της μητρικής εταιρίας (κατωτέρω υπό 1) όσο και αυτή της ενδιαμέσης αλλοδαπής θυγατρικής (κατωτέρω υπό 2) πιθανώς περιορίζονται στην υπό κρίση περίπτωση.

4 — Βλ., ενδεικτικώς, απόφαση της 13ης Νοεμβρίου 2012, C-35/11, Test Claimants in the FII Group Litigation (σκέψη 91).

1. Περιορισμός της ελευθερίας εγκαταστάσεως της μητρικής εταιρίας

20. Κατά το άρθρο 43 ΕΚ, σε συνδυασμό με το άρθρο 48 ΕΚ, και κατά το άρθρο 49 ΣΛΕΕ, σε συνδυασμό με το άρθρο 54 ΣΛΕΕ, η ελευθερία εγκαταστάσεως παρέχει σε εταιρία ιδρυθείσα σύμφωνα με τη νομοθεσία κράτους μέλους, η οποία έχει την καταστατική της έδρα, την κεντρική της διοίκηση ή την κύρια εγκατάστασή της εντός της Ένωσης, μεταξύ άλλων, το δικαίωμα να ασκεί τη δραστηριότητά της σε άλλο κράτος μέλος μέσω θυγατρικής εταιρίας⁵.

21. Κατά πάγια νομολογία, ως περιορισμοί της ελευθερίας εγκαταστάσεως πρέπει να νοούνται όλα τα μέτρα που απαγορεύουν, παρακωλύουν ή καθιστούν λιγότερο ελκυστική την άσκηση της ελευθερίας αυτής⁶. Περαιτέρω, επίσης κατά πάγια νομολογία, η ελευθερία εγκαταστάσεως δεν αποσκοπεί αποκλειστικώς να εξασφαλίσει εντός του κράτους μέλους υποδοχής ίση μεταχείριση προς τους ημεδαπούς, αλλά απαγορεύει και στο κράτος μέλος καταγωγής να εμποδίζει εταιρία που έχει συσταθεί σύμφωνα με τη νομοθεσία του να εγκατασταθεί σε άλλο κράτος μέλος⁷. Στον τομέα του φορολογικού δικαίου το Δικαστήριο δέχεται ότι υφίσταται περιορισμός της ελευθερίας σε περιπτώσεις άνιση μεταχειρίσεως εγκαταστάσεως σε άλλο κράτος μέλος σε σύγκριση με αμιγώς ημεδαπή εγκατάσταση⁸.

α) Άνιση μεταχείριση

22. Επομένως, πρέπει κατ' αρχάς να εξεταστεί αν ολλανδική μητρική εταιρία με θυγατρική εγκατεστημένη σε άλλο κράτος μέλος τυγχάνει δυσμενέστερης μεταχειρίσεως από το κράτος μέλος καταγωγής, κατ' εφαρμογήν της ρύθμισης περί ενιαίας φορολογικής μονάδας, σε σύγκριση με μητρική εταιρία με ημεδαπή θυγατρική.

23. Συναφώς, το αιτούν δικαστήριο θέτει το επιπρόσθετο ερώτημα σχετικά με το ποιες καταστάσεις είναι συγκρίσιμες στην υπό εξέταση περίπτωση. Στη διασυννοριακή κατάσταση πρόκειται για δημιουργία ενιαίας φορολογικής μονάδας με τις υποθυγατρικές εταιρίες, χωρίς να συμπεριλαμβάνεται η αλλοδαπή θυγατρική. Αν αυτή η κατάσταση συγκριθεί με την κατάσταση εσωτερικού χαρακτήρα, στην οποία η θυγατρική εταιρία δεν εντάσσεται στην ενιαία φορολογική μονάδα, δεν υφίσταται άνιση μεταχείριση, καθόσον η ολλανδική μητρική εταιρία δεν μπορεί από μόνη της να σχηματίσει με τις υποθυγατρικές της ενιαία φορολογική μονάδα. Αντιθέτως, διαφορετική θα ήταν η σύγκριση μεταξύ της διασυννοριακής καταστάσεως και μιας κατάστασης με εσωτερικό χαρακτήρα, στην οποία η θυγατρική εταιρία είναι ενταγμένη στην ενιαία φορολογική μονάδα.

24. Βάσει των ανωτέρω, τόσο η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας όσο και το Βασίλειο των Κάτω Χωρών αποκλείουν την άνιση μεταχείριση ημεδαπών και αλλοδαπών εγκαταστάσεων, επειδή σύμφωνα με το ολλανδικό δίκαιο σε καμία περίπτωση δεν δύναται να δημιουργηθεί ενιαία φορολογική μονάδα με υποθυγατρικές εταιρίες χωρίς να συμπεριλαμβάνεται η ενδιάμεση θυγατρική εταιρία.

25. Είναι, ωστόσο, κρίσιμης σημασίας το ότι σύμφωνα με την ολλανδική ρύθμιση η μητρική εταιρία με αλλοδαπή ενδιάμεση θυγατρική δεν έχει καμία δυνατότητα να σχηματίσει ενιαία φορολογική μονάδα με τις ημεδαπές υποθυγατρικές της, επειδή η αλλοδαπή θυγατρική δεν μπορεί να αποτελεί τμήμα της ενιαίας φορολογικής μονάδας. Αντιθέτως, υφίσταται αυτή η δυνατότητα για μητρική εταιρία με

5 — Βλ., ενδεικτικώς, απόφαση της 20ής Ιουνίου 2013, C-186/12, *Impacto Azul* (σκέψη 32 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

6 — Βλ., ενδεικτικώς, απόφαση της 6ης Σεπτεμβρίου 2012, C-380/11, *DI. VI. Finanziaria di Diego della Valle & C.* (σκέψη 33 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

7 — Βλ., ενδεικτικώς, απόφαση *DI. VI. Finanziaria di Diego della Valle & C.* (προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 6, σκέψη 32 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

8 — Βλ., ενδεικτικώς, απόφαση *Papillon* (προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 2, σκέψεις 16 έως 23).

ημεδαπή θυγατρική. Το Δικαστήριο επισήμανε ήδη στην απόφαση Papillon ότι αυτές οι διαφορετικές δυνατότητες αποτελούν κρίσιμο ζήτημα⁹. Συνιστούν άниση μεταχείριση της μητρικής εταιρίας που έκανε χρήση της ελευθερίας εγκαταστάσεως μέσω της συστάσεως θυγατρικής εταιρίας σε άλλο κράτος μέλος.

26. Προς αντίκρουση της σκέψης αυτής, το Βασίλειο των Κάτω Χωρών ισχυρίστηκε ότι το μειονέκτημα της ελλείψεως δυνατότητας δημιουργίας ενιαίας φορολογικής μονάδας με τις ολλανδικές υποθυγατρικές είναι, σύμφωνα με το καθεστώς του ολλανδικού δικαίου, απλή συνέπεια της απαγορεύσεως της εντάξεως σε αυτήν αλλοδαπής ενδιάμεσης θυγατρικής εταιρίας. Ο αποκλεισμός αυτός των αλλοδαπών θυγατρικών εταιριών από την ενιαία φορολογική μονάδα είναι, όμως, όπως έκρινε το δικαστήριο στην απόφαση X Holding¹⁰, συμβατός με την ελευθερία εγκαταστάσεως.

27. Θα συμφωνήσω με την άποψη αυτή, στον βαθμό που η ολλανδική ρύθμιση δεν περιλαμβάνει προφανώς διατάξεις που ορίζουν σαφώς ότι η ημεδαπή μητρική εταιρία δεν επιτρέπεται να δημιουργεί με τις ημεδαπές υποθυγατρικές της ενιαία φορολογική μονάδα, όταν η ενδιάμεση θυγατρική της εδρεύει στην αλλοδαπή. Η άниση μεταχείριση συνάγεται αντιθέτως από το γεγονός ότι η ολλανδική ρύθμιση γενικώς δεν επιτρέπει τη δημιουργία ενιαίας φορολογικής μονάδας μεταξύ αποκλειστικά της μητρικής και των υποθυγατρικών, ενώ συγχρόνως εμποδίζει τη δημιουργία ενιαίας φορολογικής μονάδας μεταξύ ημεδαπής μητρικής και αλλοδαπής θυγατρικής εταιρίας.

28. Έχοντας υπόψη την απόφαση X Holding, πρέπει να γίνει διάκριση μεταξύ των διαφορετικών μειονεκτημάτων που προκύπτουν από τον αποκλεισμό αλλοδαπών εταιριών¹¹. Διότι ο αποκλεισμός αυτός δεν συνεπάγεται μόνον ότι η αλλοδαπή θυγατρική εταιρία δεν δύναται να συμμετέχει στην ενιαία φορολογική μονάδα. Επιπλέον, συνέπεια αυτού του αποκλεισμού είναι ότι και οι ημεδαπές υποθυγατρικές δεν έχουν δυνατότητα συμμετοχής στην ενιαία φορολογική μονάδα. Εντούτοις, στην απόφαση X Holding το ζήτημα ήταν αποκλειστικά να εξεταστεί, ως προς τη συμφωνία του με το δίκαιο της Ένωσης, αυτό καθαυτό το μειονέκτημα της απαγόρευσης στις εδρεύουσες στην αλλοδαπή θυγατρικές εταιρίες να συμμετέχουν στην ενιαία φορολογική μονάδα. Δεν εξετάστηκε, ωστόσο, το ερώτημα αν οι περαιτέρω συνέπειες του αποκλεισμού, και ιδίως το υπό εξέταση μειονέκτημα της αδυναμίας εντάξεως των ημεδαπών υποθυγατρικών εταιριών σε ενιαία φορολογική μονάδα, είναι επίσης συμβατές με την ελευθερία εγκαταστάσεως.

29. Επομένως, το αν συντρέχει άниση μεταχείριση ημεδαπής μητρικής εταιρίας με θυγατρική εδρεύουσα σε άλλο κράτος μέλος έναντι άλλης ημεδαπής μητρικής με ημεδαπή θυγατρική μπορεί να διαπιστωθεί στον βαθμό που, εξαιτίας της αδυναμίας εντάξεως της αλλοδαπής θυγατρικής της στην ενιαία φορολογική μονάδα, της απαγορεύεται και η ένταξη σε αυτήν της ημεδαπής υποθυγατρικής της εταιρίας.

30. Επιπλέον, το μειονέκτημα αυτό προκύπτει με τον ίδιο τρόπο για την ημεδαπή μητρική εταιρία, αν υφίστανται —όπως τίθεται από το αιτούν δικαστήριο στο δεύτερο υποβαλλόμενο ερώτημά του στην υπόθεση C-39/13— ημεδαπές θυγατρικές υποθυγατρικής, των οποίων η ένταξη στην ενιαία φορολογική μονάδα της ημεδαπής μητρικής εταιρίας είναι αδύνατη, επειδή τόσο η ενδιάμεση θυγατρική όσο και οι ενδιάμεσες υποθυγατρικές εδρεύουν σε άλλο κράτος μέλος.

9 — Βλ. απόφαση Papillon (προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 2, σκέψη 21).

10 — Απόφαση X Holding (προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 3).

11 — Βλ., συναφώς, απόφαση Papillon (προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 2, σκέψη 17).

β) Αντικειμενική συγκρισιμότητα των καταστάσεων

31. Περιορισμός της ελευθερίας εγκαταστάσεως εξαιτίας αυτής της άνισης μεταχείρισεως υφίσταται, πάντως, μόνο στην περίπτωση που οι αντίστοιχες καταστάσεις άνισης μεταχείρισης είναι αντικειμενικά συγκρίσιμες¹².

32. Παραμένει, βέβαια, ασαφές το τι ακριβώς εξετάζεται από το Δικαστήριο υπό αυτό το στοιχείο¹³. Εντούτοις, με βάση τις αποφάσεις X Holding και Papillon πρέπει, εν πάση περιπτώσει, να δοθεί καταφατική απάντηση στο ερώτημα της αντικειμενικής συγκρισιμότητας των υπό κρίση καταστάσεων.

33. Διότι, στην απόφαση X Holding, η οποία πραγματεύτηκε επίσης την ολλανδική ρύθμιση περί ενιαίας φορολογικής μονάδας, το Δικαστήριο έκρινε ότι αρκεί ότι και στις δύο περιπτώσεις οι μητρικές εταιρίες να επιθυμούν να επωφεληθούν από τα πλεονεκτήματα που προσφέρει η εν λόγω ρύθμιση¹⁴, πράγμα που συμβαίνει και στην υπό εξέταση περίπτωση.

34. Από την άλλη πλευρά, στην απόφαση Papillon το Δικαστήριο έλαβε υπόψη μόνον τον σκοπό που επιδιώκουν οι γαλλικές ρυθμίσεις της φορολογήσεως ομίλων, ήτοι την κατά το δυνατόν εξομίωση του ομίλου με μεμονωμένη επιχείρηση. Ο σκοπός αυτός, που επιδιώκεται και με την εν λόγω ολλανδική ρύθμιση¹⁵, θα μπορούσε να επιτευχθεί κατά το Δικαστήριο ακόμα και στην περίπτωση που η μητρική και οι υποθυγατρικές έχουν την έδρα τους στην ημεδαπή¹⁶.

35. Η κατάσταση ημεδαπής μητρικής εταιρίας με ημεδαπές υποθυγατρικές και ενδιάμεση θυγατρική εταιρία εδρεύουσα στην αλλοδαπή είναι, επομένως, αντικειμενικά συγκρίσιμη με την κατάσταση της ως άνω μητρικής εταιρίας, της οποίας η θυγατρική εδρεύει στην ημεδαπή.

γ) Συμπέρασμα σε αυτό το στάδιο της ανάλυσης

36. Συνεπώς, η ελευθερία εγκαταστάσεως ολλανδικής μητρικής εταιρίας της οποίας η θυγατρική εδρεύει σε άλλο κράτος μέλος περιορίζεται, λόγω του ότι η ολλανδική ρύθμιση απαγορεύει τη δημιουργία ενιαίας φορολογικής μονάδας με τις ολλανδικές υποθυγατρικές της.

2. Περιορισμός της ελευθερίας εγκαταστάσεως της θυγατρικής εταιρίας

37. Επιπλέον, η SCA Group Holding BV ορθώς επισήμανε ότι ακόμα και η ελευθερία εγκαταστάσεως της γερμανικής ενδιάμεσης θυγατρικής εταιρίας της δύναται να περιορίζεται από την ολλανδική ρύθμιση.

12 — Βλ., συναφώς, αποφάσεις Papillon (προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 2, σκέψη 27) και X Holding (προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 3, σκέψη 20).

13 — Βλ. σχετικώς τις προτάσεις μου της 19ης Ιουλίου 2012, C-123/11, Α (σημείο 40).

14 — Βλ. απόφαση X Holding (προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 3, σκέψη 24).

15 — Βλ. απόφαση X Holding (προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 3, σκέψη 18).

16 — Βλ. απόφαση Papillon (προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 2, σκέψη 29).

38. Τούτο, διότι κατά το άρθρο 43, πρώτο εδάφιο, δεύτερη περίοδος, ΕΚ και το άρθρο 49, πρώτο εδάφιο, δεύτερη περίοδος, ΣΛΕΕ, η ελευθερία εγκαταστάσεως παρέχει το δικαίωμα της ελεύθερης επιλογής της κατάλληλης νομικής μορφής για την άσκηση δραστηριότητας σε άλλο κράτος μέλος¹⁷. Στις εταιρίες πρέπει να παρέχεται ιδίως η δυνατότητα να ασκούν τη δραστηριότητά τους στο κράτος μέλος υποδοχής με τους ίδιους όρους που θα ίσχυαν σε περίπτωση υποκαταστήματος ή θυγατρικής εταιρίας¹⁸.

39. Το δικαίωμα αυτό, όμως, τίθεται υπό αμφισβήτηση μέσω της εφαρμογής της ολλανδικής ρύθμισης περί ενιαίας φορολογικής μονάδας. Διότι αν οι αλλοδαπές θυγατρικές εταιρίες ασκούσαν την ελευθερία εγκαταστάσεώς τους στις Κάτω Χώρες διά της συστάσεως υποκαταστημάτων αντί των δικών τους θυγατρικών τους εταιριών, τα υποκαταστήματα αυτά θα μπορούσαν, δυνάμει του άρθρου 15, παράγραφος 4, του νόμου περί φόρου εταιριών, να ενταχθούν ουσιαστικά ως μόνιμες εγκαταστάσεις αλλοδαπής θυγατρικής στην ενιαία φορολογική μονάδα που θα σχημάτιζαν με την ολλανδική μητρική εταιρία. Αυτό επισημαίνει και το αιτούν δικαστήριο σαφώς με το δεύτερο ερώτημά του στην υπόθεση C-41/13.

40. Η άσκηση της ελευθερίας εγκαταστάσεως της αλλοδαπής θυγατρικής εταιρίας στις Κάτω Χώρες μέσω της σύστασης της δικής της θυγατρικής εταιρίας παρουσιάζει, επομένως, μειονεκτήματα σε σύγκριση με την άσκηση μέσω της σύστασης υποκαταστήματος, επειδή στην περίπτωση αυτή η αλλοδαπή θυγατρική εταιρία δεν μπορεί να επωφεληθεί από τα πλεονεκτήματα που συνεπάγεται η δυνατότητα εντάξεως των θυγατρικών της ως υποθυγατρικών εταιριών στην ενιαία φορολογική μονάδα που σχηματίζουν με τη μητρική εταιρία. Με αυτόν τον τρόπο περιορίζεται η ελεύθερη επιλογή της νομικής μορφής στην εγκατάσταση της αλλοδαπής θυγατρικής εταιρίας στις Κάτω Χώρες.

41. Επιπλέον, το Δικαστήριο επισήμανε ήδη στην απόφαση Philips Electronics ότι οι καταστάσεις, αφενός, της διατήρησης μόνιμης εγκαταστάσεως σε κράτος μέλος υποδοχής και, αφετέρου, της εκεί συσταθείσας θυγατρικής εταιρίας είναι αντικειμενικά συγκρίσιμες όσον αφορά την αξιοποίηση των πλεονεκτημάτων της εκπώσεως ζημιών στον όμιλο¹⁹. Δεν διαφαίνεται κανένα στοιχείο που να συνηγορεί υπέρ της διαφορετικής αντιμετώπισεως του ζητήματος στην περίπτωση της ολλανδικής ενιαίας φορολογικής μονάδας, η οποία μεταξύ άλλων επιτρέπει τη μεταφορά ζημιών εντός του ομίλου.

42. Συνεπώς, η ολλανδική ρύθμιση περιορίζει, διά της απαγορεύσεως δημιουργίας ενιαίας φορολογικής μονάδας μεταξύ ολλανδικής μητρικής εταιρίας και των ολλανδικών υποθυγατρικών της, την ελευθερία εγκαταστάσεως ακόμα και της ενδιάμεσης θυγατρικής εταιρίας που εδρεύει σε άλλο κράτος μέλος.

3. Δικαιολόγηση

43. Αυτός ο περιορισμός της ελευθερίας εγκαταστάσεως τόσο της ημεδαπής μητρικής εταιρίας όσο και των ενδιάμεσων αλλοδαπών θυγατρικών εταιριών θα μπορούσε, όμως, να δικαιολογηθεί από κάποιον επιτακτικό λόγο γενικού συμφέροντος.

44. Στην απόφαση X Holding επισημάνθηκε ακόμα ότι ο αποκλεισμός της αλλοδαπής θυγατρικής από την ολλανδική ενιαία φορολογική μονάδα είναι δικαιολογημένος για τη διατήρηση της κατανομής των φορολογικών εξουσιών μεταξύ των κρατών μελών²⁰.

17 — Βλ., μεταξύ άλλων, τις αποφάσεις της 28ης Ιανουαρίου 1986, 270/83, Επιτροπή κατά Γαλλίας (Συλλογή 1986, σ. 273, σκέψη 22) και της 18ης Ιουλίου 2007, C-231/05, Oy AA (Συλλογή 2007, σ. I-6373, σκέψη 40), καθώς και διάταξη της 4ης Ιουνίου 2009, C-439/07 και C-499/07, KBC Bank και Beleggen, Risicokapitaal, Beheer (Συλλογή 2009, σ. I-4409, σκέψη 77).

18 — Βλ. αποφάσεις της 23ης Φεβρουαρίου 2006, C-253/03, CLT-UFA (Συλλογή 2006, σ. I-1831, σκέψη 15), και της 6ης Σεπτεμβρίου 2012, C-18/11, Philips Electronics (σκέψη 14).

19 — Βλ. απόφαση Philips Electronics (προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 18, σκέψη 19).

20 — Βλ. απόφαση X Holding (προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 3, σκέψεις 25 επ.).

45. Εντούτοις, στην υπό κρίση περίπτωση ο συγκεκριμένος δικαιολογητικός λόγος δεν μπορεί να γίνει δεκτός. Διότι η ενιαία φορολογική μονάδα εδώ δημιουργείται αποκλειστικά μεταξύ υπόχρεων προς καταβολή φόρου που υπόκεινται στην ολλανδική φορολογία. Η φορολογική εξουσία του Βασιλείου των Κάτω Χωρών δεν μπορεί, επομένως, να περιοριστεί από πραγματικά περιστατικά που δεν υπάγονται στη δική της φορολογική δικαιοδοσία.

46. Με το τρίτο υποβαλλόμενο ερώτημα το αιτούν δικαστήριο επιθυμεί να μάθει αν οι διαπιστωμένοι περιορισμοί της ελευθερίας εγκαταστάσεως μπορούν να δικαιολογηθούν από την ανάγκη διατηρήσεως της φορολογικής συνοχής καθώς και της αποφυγής μονομερούς και διμερούς διπλής εκπτώσεως ζημιών. Διότι οι ολλανδικές φορολογικές αρχές είχαν υποστηρίξει στην κύρια δίκη ότι η δυνατότητα δημιουργίας ενιαίας φορολογικής μονάδας μόνο μεταξύ της ημεδαπής μητρικής και των ημεδαπών υποθυγατρικών ενός ομίλου δημιουργεί κίνδυνο διπλής εκπτώσεως ζημιών τόσο στην ημεδαπή όσο και σε δύο διαφορετικά κράτη μέλη.

α) Διπλή έκπτωση ζημιών

47. Στην προσπάθεια ευρέσεως δικαιολογητικού λόγου διά του σκοπού της αποφυγής διπλής εκπτώσεως ζημιών πρέπει κατ' αρχάς να επισημανθεί ότι τέτοιος αυτοτελής δικαιολογητικός λόγος δεν υφίσταται, όπως έχω επισημάνει στο πλαίσιο άλλης υποθέσεως²¹. Η επίκληση αυτού του σκοπού και μόνον δεν μπορεί επομένως να δικαιολογήσει περιορισμό θεμελιώδους ελευθερίας.

48. Αυτή η διαπίστωση ισχύει ανεξαρτήτως του ερωτήματος αν πρόκειται περί αποτροπής μονομερούς ή διμερούς έκπτωσης ζημιών.

49. Στην περίπτωση μονομερούς έκπτωσης ζημιών, το κράτος μέλος επιθυμεί στο πλαίσιο του δικού του φορολογικού συστήματος να αποκλείσει τη διπλή έκπτωση ζημιών. Ωστόσο, σε αυτήν την περίπτωση επαφίεται στο κράτος μέλος αποκλειστικά να την αποτρέψει με τη χωρίς περιορισμούς διαμόρφωση του φορολογικού του συστήματος θεσμοθετώντας, αν κριθεί αναγκαίο, ειδικές διατάξεις για την αποτροπή της διπλής έκπτωσης ζημιών.

50. Στην περίπτωση διμερούς έκπτωσης ζημιών, το κράτος μέλος επιθυμεί αντιθέτως να αποτρέψει την έκπτωση μιας ζημίας τόσο στο πλαίσιο του δικού του φορολογικού του συστήματος όσο και στο φορολογικό σύστημα άλλου κράτους μέλους λόγω φορολογικών διατάξεων του άλλου κράτους μέλους. Ωστόσο, το Δικαστήριο ήδη στην απόφαση Philips Electronics δεν αναγνώρισε ως αυτοτελή δικαιολογητικό λόγο την απλή επίκληση του σκοπού αποτροπής της διπλής έκπτωσης ζημιών σε δύο διαφορετικά κράτη μέλη²². Πρόκειται εξάλλου για τις δύο όψεις του ίδιου νομίσματος. Εφόσον γίνεται δεκτό ότι το κράτος μέλος καταγωγής δεν είναι υποχρεωμένο να εναρμονίζει τις φορολογικές διατάξεις του με τις φορολογικές διατάξεις ενός άλλου κράτους μέλους προκειμένου να αποτρέπεται σε κάθε περίπτωση η άνιση μεταχείριση των διασυνοριακών εγκαταστάσεων²³, τότε το ίδιο αυτό κράτος μέλος δεν μπορεί να επικαλείται τις φορολογικές διατάξεις ενός άλλου κράτους μέλους προς δικαιολόγηση της άνισης μεταχείρισης.

51. Μολονότι, κατά τα ανωτέρω, ο σκοπός αποτροπής της διπλής έκπτωσης ζημιών δεν δύναται αυτός καθ'αυτόν να δικαιολογήσει εκ των προτέρων εθνική φορολογική διάταξη θέτουσα τέτοιο περιορισμό, εντούτοις θα εξετάσω επί της ουσίας τις συγκεκριμένες δυνατότητες της διπλής έκπτωσης ζημιών στην προκειμένη περίπτωση, διότι υπήρξε έντονη αντιπαράθεση επ' αυτού μεταξύ των διαδίκων.

21 — Βλ. τις προτάσεις μου της 19ης Απριλίου 2012, C-18/11, Philips Electronics (σημεία 58 επ.).

22 — Βλ. απόφαση Philips Electronics (προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 18, σκέψεις 31 επ.).

23 — Βλ. αποφάσεις της 28ης Φεβρουαρίου 2008, C-293/06, Deutsche Shell (Συλλογή 2008, σ. I-1129, σκέψη 43) και της 29ης Νοεμβρίου 2011, C-371/10, National Grid Indus (Συλλογή 2011, σ. I-12273, σκέψη 62).

52. Το Βασίλειο των Κάτω Χωρών προέβαλε αρχικώς ότι ο κίνδυνος διμερούς διπλής έκπτωσης ζημιών προκύπτει από το γεγονός ότι, σε περίπτωση ζημίας της ολλανδικής υποθυγατρικής, αυτή η ζημία edύνατο να εκπέσει τόσο από την ολλανδική μητρική εταιρία στο πλαίσιο μιας ενιαίας φορολογικής μονάδας όσο και από την αλλοδαπή ενδιάμεση θυγατρική εταιρία και μάλιστα λόγω συγκεκριμένων απομειώσεων, συνεπεία της ζημίας στο πλαίσιο της συμμετοχής στην υποθυγατρική εταιρία ή μιας απαίτησης έναντι αυτής. Υπό το πλαίσιο της ενιαίας φορολογικής μονάδας, η οποία περιλαμβάνει τη θυγατρική εταιρία, δεν υφίσταται αντιθέτως κίνδυνος φόρου, επειδή δεν θα υπήρχαν συναλλαγές προς έκπτωση μεταξύ των εταιριών.

53. Απομένει να εξεταστεί στη συνέχεια αν πρόκειται πράγματι για την ίδια και αυτή ζημία. Το Δικαστήριο φαίνεται σε αυτό το σημείο και ως προς το ζήτημα των απομειώσεων μιας συμμετοχής να έχει ταχθεί τόσο υπέρ της μίας όσο και υπέρ της άλλης άποψης σε διαφορετικές αποφάσεις²⁴.

54. Σε κάθε περίπτωση φαίνεται, ωστόσο, ότι η ενδεχόμενη δυνατότητα διπλής έκπτωσης ζημιών δεν είναι ικανή να δικαιολογήσει τον υπό κρίση περιορισμό ήδη για τον λόγο ότι η απαγόρευση δημιουργίας ενιαίας φορολογικής μονάδας της ολλανδικής μητρικής με τις ολλανδικές υποθυγατρικές εταιρίες αυτής δεν κρίνεται καθόλου κατάλληλη να την αποτρέψει. Πράγματι, η MSA International Holdings BV ορθώς υπέδειξε ότι η απαγόρευση δημιουργίας ενιαίας φορολογικής μονάδας δεν αποτρέπει το γεγονός ότι η ζημία της υποθυγατρικής στις Κάτω Χώρες —για παράδειγμα μέσω της μετακύλισης της ζημίας σε αυτή την εταιρία— μπορεί να χρησιμοποιηθεί περαιτέρω, ενώ παράλληλα οι απομειώσεις της περιουσίας της αλλοδαπής ενδιάμεσης θυγατρικής συνεχίζουν να υφίστανται.

55. Επιπροσθέτως, οι ολλανδικές φορολογικές αρχές προέβαλαν στην κύρια δίκη ότι η διπλή έκπτωση ζημιών θα μπορούσε επίσης να υφίσταται μονομερώς εντός των Κάτω Χωρών και ότι θα πρέπει να αποτραπεί. Διότι και στην περίπτωση αυτή μπορεί ζημία την οποία υφίσταται η υποθυγατρική εταιρία να οδηγήσει, λόγω συνδεόμενης με αυτήν χειροτέρευσης της περιουσιακής κατάστασης της αλλοδαπής θυγατρικής εταιρίας από τη μητρική ημεδαπή εταιρία, σε μείωση της αξίας των απαιτήσεων έναντι της αλλοδαπής θυγατρικής εταιρίας ή σε έκπτωση ζημιών κατά την εκκαθάριση αυτής. Αυτό αντιθέτως αποκλείεται όταν η θυγατρική αποτελεί μέρος της ενιαίας φορολογικής μονάδας.

56. Αλλά ακόμη και στην περίπτωση αυτή, η απαγόρευση της δημιουργίας ενιαίας φορολογικής μονάδας μεταξύ των ημεδαπών μητρικών και υποθυγατρικών εταιριών δεν κρίνεται ούτε κατάλληλη ούτε αναγκαία για την επίτευξη του σκοπού αποτροπής της διπλής έκπτωσης ζημιών στις Κάτω Χώρες. Μια ενδεχομένως πανομοιότυπη ζημία θα μπορούσε να ληφθεί υπόψη δις, ακόμη χωρίς την ύπαρξη ενιαίας φορολογικής μονάδας, όχι μεν στην περίπτωση ενός και μόνου υπόχρεου σε φόρο, αλλά κατά τη μετέπειτα κατανομή αυτής στη μητρική και υποθυγατρική εταιρία. Εκτός αυτού, εναπόκειται στην ολλανδική νομοθεσία να αποτρέψει τον κίνδυνο διπλής έκπτωσης των ζημιών στις Κάτω Χώρες. Συναφώς, το Rechtbank Haarlem υπέδειξε, ως πρωτοβάθμιο δικαστήριο στην κύρια δίκη, ότι το διάταγμα περί ενιαίας φορολογικής μονάδας περιλάμβανε αντίστοιχες ρυθμίσεις για την περίπτωση αλλοδαπής ενδιάμεσης θυγατρικής εταιρίας η οποία έχει ήδη μόνιμη εγκατάσταση στις Κάτω Χώρες.

57. Συμπερασματικώς διαπιστώνεται ότι η αποτροπή διμερούς ή μονομερούς διπλής έκπτωσης ζημιών σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να δικαιολογήσει τους υφιστάμενους περιορισμούς.

24 — Βλ., αφενός, απόφαση Papillon (προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 2, σκέψη 47) και, αφετέρου, την απόφαση της 29ης Μαρτίου 2007, C-347/04, Rewe Zentralfinanz (Συλλογή 2007, σ. I-2647, σκέψη 47).

β) Συνοχή του εθνικού φορολογικού συστήματος

58. Αλλά και από την ανάγκη της διασφάλισης της συνοχής του εθνικού φορολογικού συστήματος δύναται, κατά πάγια νομολογία, να δικαιολογηθεί ο περιορισμός των θεμελιωδών ελευθεριών. Ωστόσο απαιτείται να αποδεικνύεται ότι υπάρχει άμεσος σύνδεσμος μεταξύ του φορολογικού πλεονεκτήματος και της αντισταθμίσεώς του από συγκεκριμένη φορολογική επιβάρυνση²⁵. Σε μια τέτοια περίπτωση, ο φορέας της θεμελιώδους ελευθερίας μπορεί να στερηθεί το φορολογικό του πλεονέκτημα διότι δεν υπόκειται σε άμεσα συνδεόμενη με αυτό φορολογική επιβάρυνση. Η αμεσότητα του συνδέσμου αυτού πρέπει να κρίνεται λαμβάνοντας υπόψη τον επιδιωκόμενο σκοπό της φορολογικής ρύθμισης²⁶.

59. Στην υπό κρίση περίπτωση ανακύπτει έτσι το ερώτημα αν η απαγόρευση δημιουργίας ενιαίας φορολογικής ενότητας μεταξύ της ολλανδικής μητρικής εταιρίας και των ολλανδικών υποθυγατρικών εταιριών αυτής δικαιολογείται από το ότι αποτρέπεται μια άμεσα συνδεόμενη φορολογική επιβάρυνση για τη μητρική εταιρία.

60. Το Δικαστήριο, αναφορικά με το γαλλικό καθεστώς της «φορολογικής ενσωματώσεως», έχει μεν κατ' αρχήν αναγνωρίσει στην απόφαση Papillon, ότι υφίσταται άμεσος σύνδεσμος μεταξύ της δυνατότητας μετακύλισης της ζημίας ανάμεσα στις συμμετέχουσες εταιρίες και της φορολογικής ουδετερότητας ορισμένων πράξεων μεταξύ των εταιριών, μέσω των οποίων αποτρέπεται η διπλή έκπτωση ζημιών²⁷. Ως εκ τούτου, η απόρριψη της «φορολογικής ενσωματώσεως» της ημεδαπής μητρικής και υποθυγατρικής εταιρίας στην περίπτωση αλλοδαπής ενδιάμεσης θυγατρικής εταιρίας δικαιολογείται κατ' αρχήν λόγω της προάσπισης της συνοχής του εθνικού φορολογικού συστήματος.

61. Το ίδιο θα μπορούσε να γίνει τώρα δεκτό και για την ολλανδική ρύθμιση περί ενιαίας φορολογικής μονάδας, επειδή η μεταχείριση των συμμετεχουσών εταιριών ως μίας και ενιαίας εταιρίας όχι μόνο έχει ως συνέπεια ότι οι ζημίες καθεμίας των εταιριών μπορούν να αξιοποιηθούν για τον όμιλο συνολικά αλλά και οδηγεί σε απόλυτη φορολογική ουδετερότητα των συναλλαγών μεταξύ του συνόλου των εταιριών της ενιαίας φορολογικής μονάδας. Μια τέτοια ουδετερότητα θα επιτυγχάνετο μόνο σε περίπτωση που η ενιαία φορολογική μονάδα απαρτιζόταν από την ημεδαπή μητρική και τις ημεδαπές υποθυγατρικές εταιρίες και όχι από την ημεδαπή μητρική και την αλλοδαπή θυγατρική, έτσι ώστε η μητρική εταιρία να μπορούσε να αποφύγει κατ' επέκταση τα μειονεκτήματα της ενιαίας φορολογικής μονάδας.

62. Παραμένει όμως αμφίβολο κατά πόσον εν προκειμένω σε σχέση με τη φορολογική ουδετερότητα των συναλλαγών μεταξύ της ημεδαπής μητρικής και της αλλοδαπής θυγατρικής εταιρίας, κατά την έννοια πάντως της φορολογικής συνοχής, μπορεί να γίνει πραγματικά αναφορά σε φορολογική επιβάρυνση, η οποία μεριμνά για την εξισορρόπηση του φορολογικού πλεονεκτήματος της ωφέλειας από τις ζημίες εντός του ομίλου. Διότι η εξ ολοκλήρου φορολογική ουδετεροποίηση των εν λόγω συναλλαγών στο ολλανδικό καθεστώς της ενιαίας φορολογικής μονάδας δύναται να αποτελέσει τόσο επιβάρυνση όσο και πλεονέκτημα αυτό καθαυτό, ανάλογα με το αν στη σχέση με τη θυγατρική εταιρία προκύπτει ζημία ή κέρδος μέσω των συναλλαγών χωρίς αυτή την ουδετεροποίηση. Μέσω της μη συμπερίληψης της αλλοδαπής ενδιάμεσης θυγατρικής εταιρίας στην ενιαία φορολογική μονάδα, η μητρική εταιρία δεν αποτρέπει σίγουρα με αυτό τον τρόπο μια φορολογική επιβάρυνση.

63. Σε κάθε περίπτωση, ωστόσο, το Δικαστήριο έχει υπογραμμίσει στην απόφαση Papillon ως προς τον περιορισμό της ελευθερίας εγκαταστάσεως ημεδαπής μητρικής εταιρίας ότι η φορολογική συνοχή θα πρέπει να μην μπορεί να επιτευχθεί με μέτρα λιγότερο περιοριστικά της ελευθερίας εγκαταστάσεως²⁸. Με την ολλανδική ρύθμιση παρέχονται τα πλεονεκτήματα της ενιαίας φορολογικής

25 — Βλ., ενδεικτικώς αποφάσεις Papillon (προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 2, σκέψεις 43 επ.) και της 17ης Οκτωβρίου 2013, C-181/12, Welte (σκέψη 59).

26 — Βλ. απόφαση Papillon (προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 2, σκέψη 44).

27 — Απόφαση Papillon (προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 2, σκέψεις 45 επ.).

28 — Απόφαση Papillon (προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 2, σκέψεις 52 επ.).

μονάδας και σε αλλοδαπή εταιρία που διαθέτει μόνιμη εγκατάσταση στην ημεδαπή. Εν προκειμένω, μέσω των διατάξεων του διατάγματος για την ενιαία φορολογική μονάδα, επιδιορθώνει η ολλανδική ρύθμιση την ελλείπουσα φορολογική ουδετερότητα μεταξύ της ημεδαπής μητρικής και της αλλοδαπής θυγατρικής εταιρίας. Εάν το ολλανδικό σύστημα φορολογίας έκανε, επομένως, δεκτή την ενιαία φορολογική μονάδα, ακόμα και αν η φορολογική ουδετερότητα μεταξύ μητρικής και θυγατρικής εταιρίας επιτυγχανόταν όχι αυτομάτως με την ενσωμάτωσή της στην ενιαία φορολογική μονάδα αλλά μόνο με διορθώσεις εκ των υστέρων, θα υφίστατο ένα πιο ήπιο μέσο για τη διασφάλιση της φορολογικής συνοχής. Προς αποφυγή ενδεχόμενων ασυνεπειών στο ολλανδικό φορολογικό σύστημα, θα μπορούσαν να αντιμετωπισθούν οι υποθυγατρικές εταιρίες όπως οι μόνιμες εγκαταστάσεις των αλλοδαπών ενδιάμεσων θυγατρικών, όπως διαπίστωσε και το Rechtbank Haarlem ως πρωτοβάθμιο δικαστήριο στην κύρια δίκη.

64. Ούτε μέσω της διασφάλισης της φορολογικής συνοχής μπορεί να δικαιολογηθεί η άνιση μεταχείριση των ημεδαπών θυγατρικών εταιριών αλλοδαπών εταιριών και των εταιριών με μόνιμες εγκαταστάσεις στην ημεδαπή, η οποία περιορίζει την ελευθερία εγκαταστάσεως της αλλοδαπής ενδιάμεσης θυγατρικής εταιρίας. Σε ερώτηση κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση το Βασίλειο των Κάτω Χωρών δεν μπόρεσε να εξηγήσει για ποιο λόγο οι δύο τύποι εγκατάστασης θα πρέπει να έχουν διαφορετική μεταχείριση στο ολλανδικό σύστημα φορολογίας σε σχέση με τη δημιουργία ενιαίας φορολογικής μονάδας.

65. Δεν είναι εξάλλου πειστικό το επιχείρημα που αντιτάσσουν τα ενδιαφερόμενα κράτη μέλη σε ένα χωρίο της απόφασης Papillon, επιχείρημα σύμφωνα με το οποίο η ολλανδική ενιαία φορολογική μονάδα διαφέρει, κατά τον τρόπο λειτουργίας της, από τη γαλλική «φορολογική ενσωμάτωση», η οποία ήταν αντικείμενο της απόφασης Papillon. Το Βασίλειο των Κάτω Χωρών ορθώς μεν προέβαλε κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση ότι η ουσιώδης διαφορά έγκειται στο γεγονός ότι κατά το γαλλικό σύστημα κάθε εταιρία προέβαινε σε διαπίστωση των αποτελεσμάτων της και τότε εν συνεχεία επέρχονταν οι επιδράσεις της «φορολογικής ενσωμάτωσης» υπό τη μορφή μετακύλισης των ζημιών και της φορολογικής ουδετεροποίησης ορισμένων συναλλαγών, ενώ στο ολλανδικό σύστημα αυτό επιτυγχάνεται μέσω μεταχείρισης ενός και μόνου υπόχρεου σε φόρο. Δεν διευκρινίστηκε όμως από το Βασίλειο των Κάτω Χωρών ούτε καθίσταται άλλως εμφανής ο λόγος για τον οποίο πρέπει να οδηγήσει αυτή η διαφοροποίηση σε διαφορετική κρίση ως προς τη δικαιολόγηση ενός περιορισμού στην ελευθερία εγκαταστάσεως.

66. Επομένως, ούτε ο περιορισμός στην ελευθερία εγκαταστάσεως της ημεδαπής μητρικής εταιρίας ούτε ο αντίστοιχος της αλλοδαπής ενδιάμεσης θυγατρικής εταιρίας μπορούν να δικαιολογηθούν μέσω της διασφάλισης της φορολογικής συνοχής.

4. Πρόταση για τις υποθέσεις C-39/13 και C-41/13

67. Κατά συνέπεια, διαπιστώνεται για τις υποθέσεις C-39/13 και C-41/13 ότι παραβιάζει την ελευθερία εγκαταστάσεως η ολλανδική ρύθμιση κατά την οποία οι εδρεύουσες στις Κάτω Χώρες μητρική και υποθυγατρικές εταιρίες μπορούν να αποτελέσουν ενιαία φορολογική μονάδα μόνον όταν η ενδιάμεση θυγατρική εταιρία είτε εδρεύει ομοίως στις Κάτω Χώρες είτε τουλάχιστον διατηρεί εκεί μόνιμη εγκατάσταση.

B— *Ενιαία φορολογική μονάδα αποτελούμενη από αδελφές εταιρίες (υπόθεση C-40/13)*

68. Στο πλαίσιο της υπόθεσης C-40/13 πρέπει να εξετασθεί εάν η ελευθερία εγκατάστασης αντιτίθεται στην ολλανδική ρύθμιση, καθόσον οι εδρεύουσες στις Κάτω Χώρες θυγατρικές εταιρίες μπορούν να αποτελέσουν ενιαία φορολογική μονάδα μόνον όταν η μητρική εταιρία είτε εδρεύει ομοίως στις Κάτω Χώρες είτε τουλάχιστον διατηρεί εκεί μόνιμη εγκατάσταση.

1. Περιορισμός της ελευθερίας εγκαταστάσεως της μητρικής εταιρίας

69. Η ολλανδική ρύθμιση περί ενιαίας φορολογικής μονάδας θα μπορούσε να περιορίσει την ελευθερία εγκαταστάσεως μητρικής εταιρίας εδρεύουσας σε άλλο κράτος μέλος.

70. Η ελευθερία εγκαταστάσεως απαγορεύει τη διαφορετική φορολογική μεταχείριση εντός του κράτους μέλους υποδοχής αφενός αλλοδαπών και αφετέρου ημεδαπών εταιριών, εφόσον αυτές οι εταιρίες βρίσκονται ως προς το επίμαχο εθνικό μέτρο σε αντικειμενικά συγκρίσιμη θέση²⁹.

71. Για τον λόγο αυτό θα έπρεπε να διαπιστωθεί κατ' αρχάς άνιση μεταχείριση που δημιουργεί δυσμενή διάκριση εις βάρος της αλλοδαπής μητρικής εταιρίας σε σύγκριση με την ημεδαπή μητρική εταιρία.

72. Η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας και το Βασίλειο των Κάτω Χωρών αρνούνται ότι υφίσταται τέτοια άνιση μεταχείριση, επειδή, σύμφωνα με την ολλανδική ρύθμιση, δεν δύναται να δημιουργηθεί ενιαία φορολογική μονάδα χωρίς τη μητρική εταιρία.

73. Ακόμη και σε αυτή την περίπτωση όμως διαπιστώνεται³⁰ ότι η άνιση μεταχείριση σε βάρος της αλλοδαπής μητρικής εταιρίας συνίσταται στο ότι η αλλοδαπή μητρική εταιρία, σε αντίθεση με την ημεδαπή, δεν έχει τη δυνατότητα να δημιουργήσει ενιαία φορολογική μονάδα με τις θυγατρικές της. Αυτό είναι το αποτέλεσμα της απουσίας στην ολλανδική ρύθμιση της δυνατότητας να συμπεριληφθούν οι αλλοδαπές εταιρίες σε μια ενιαία φορολογική μονάδα. Μέσω της απαγόρευσης συμπερίληψης προκύπτει επίσης για την αλλοδαπή μητρική εταιρία μειονέκτημα, όταν δεν μπορεί να επωφεληθεί από το γεγονός ότι τουλάχιστον οι ολλανδικές θυγατρικές εταιρίες της δύνανται να ενταχθούν σε ενιαία φορολογική μονάδα. Η άνιση μεταχείριση της αλλοδαπής μητρικής εταιρίας είναι επομένως δεδομένη.

74. Επιπλέον, θα πρέπει η ημεδαπή και αλλοδαπή μητρική εταιρία να βρίσκονται σε αντικειμενικά συγκρίσιμη κατάσταση ως προς τη ρύθμιση περί ενιαίας φορολογικής μονάδας.

75. Εξ αναγωγής, ωστόσο, στην αντίστοιχη εξέταση του Δικαστηρίου στην απόφαση *Papillon*³¹, διαπιστώνεται εν προκειμένω ότι ο σκοπός της ολλανδικής ρύθμισης περί ενιαίας φορολογικής μονάδας, ήτοι η μεταχείριση ενός ομίλου με τον τρόπο μιας αυτοτελούς επιχείρησης, μπορεί να επιτευχθεί για την αλλοδαπή μητρική εταιρία μόνον αν ενοποιηθούν οι εδρεύουσες στις Κάτω Χώρες θυγατρικές εταιρίες της.

76. Ιδίως όμως η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας προέβαλε αντιρρήσεις ως προς αυτήν την προσέγγιση, τονίζοντας ότι σύμφωνα με την ολλανδική ρύθμιση δεν θα καθίστατο καν εφικτή η ενοποίηση σε επίπεδο θυγατρικών, επειδή θα επιτυχανόταν σε επίπεδο μητρικής. Η ενιαία φορολογική ενότητα βασίζεται στη σκέψη ότι η μητρική εταιρία ελέγχει τις θυγατρικές της. Μεταξύ των θυγατρικών δεν υφίσταται όμως καν τέτοια σχέση πλήρους ελέγχου.

77. Όπως ορθώς τόνισε κατ' αρχάς η Επιτροπή κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, το ερώτημα σε ποια εταιρία της ενιαίας φορολογικής μονάδας επιτυγχάνεται η ενοποίηση είναι εντελώς τεχνικής φύσεως και άνευ σημασίας για την επίτευξη του σκοπού της ρύθμισης. Όταν μπορούν κατ' ουσία να ισχύσουν οι συνέπειες της ενιαίας φορολογικής μονάδας μεταξύ των θυγατρικών εταιριών, τότε κρίνεται δευτερευούσης σημασίας σε ποιον υπόχρεο προς φόρο καταλογίζεται το αποτέλεσμα.

29 — Βλ., κατ' αυτή την έννοια, τις αποφάσεις της 12ης Δεκεμβρίου 2006, C-374/04, *Test Claimants in Class IV of the ACT Group Litigation* (Συλλογή 2006, σ. I-11673, σκέψη 46), και της 22ας Δεκεμβρίου 2008, C-282/07, *Truck Center* (Συλλογή 2008, σ. I-10767, σκέψη 36).

30 — Βλ. ανωτέρω σημείο 28.

31 — Βλ. ανωτέρω σημείο 34.

78. Επιπλέον, παραβλέπει η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας το γεγονός ότι υφίσταται σχέση ελέγχου μεταξύ της αλλοδαπής μητρικής εταιρίας και των ημεδαπών θυγατρικών εταιριών της. Με άλλα λόγια, στην υπό κρίση περίπτωση, δεν πρόκειται για την ένωση σε ενιαία φορολογική μονάδα οποιωνδήποτε ημεδαπών εταιριών. Πρόκειται αντιθέτως για την ένωση θυγατρικών εταιριών τις οποίες ελέγχει κοινή μητρική εταιρία. Η μόνη διαφορά των συγκρινόμενων περιπτώσεων έγκειται στο ότι η εν λόγω μητρική εταιρία έχει την έδρα της σε άλλο κράτος μέλος και εξ αυτού του λόγου δεν δύναται να συμπεριληφθεί στην ενιαία φορολογική μονάδα.

79. Η ύπαρξη περιορισμού της ελευθερίας εγκατάστασης διά της απαγόρευσης της δημιουργίας ενιαίας φορολογικής μονάδας απαρτιζόμενης από θυγατρικές εταιρίες δεν αναιρείται ούτε για τον λόγο ότι —όπως το αιτούν δικαστήριο συμπληρώνει με το δεύτερο προδικαστικό ερώτημά του— η κοινή μητρική εταιρία βρίσκεται σε υψηλότερο επίπεδο ως προς τη δομή του ομίλου σε σχέση με τις προς ενοποίηση θυγατρικές της, καθόσον οι ενδιαμέσες εταιρίες, λόγω του ότι εδρεύουν σε άλλο κράτος μέλος, δεν μπορούν να αποτελέσουν αυτοτελές τμήμα της ενιαίας φορολογικής μονάδας.

80. Διαπιστώνεται επομένως, ότι η ολλανδική ρύθμιση, κατά την οποία οι εδρεύουσες στις Κάτω Χώρες θυγατρικές εταιρίες μπορούν να ενωθούν σε ενιαία φορολογική μονάδα στις Κάτω Χώρες μόνον όταν η μητρική εταιρία εδρεύει ομοίως στις Κάτω Χώρες ή διατηρεί εκεί τουλάχιστον μόνιμη εγκατάσταση, συνιστά περιορισμό στην ελευθερία εγκαταστάσεως της αλλοδαπής μητρικής εταιρίας.

2. Δικαιολόγηση

81. Ο εν λόγω περιορισμός δεν είναι δικαιολογημένος. Επί της ουσίας έχουν εξετασθεί μέχρι τούδε όλες οι απόψεις ήδη στο πλαίσιο των υποθέσεων C-39/13 και C-41/13³².

82. Ούτε στην περίπτωση δημιουργίας ενιαίας φορολογικής μονάδας μεταξύ των ημεδαπών θυγατρικών εταιριών μιας αλλοδαπής μητρικής τίθεται εν αμφιβόλω η κατανομή των φορολογικών εξουσιών μεταξύ των κρατών μελών, καθόσον πρόκειται μόνο για την ενοποίηση ημεδαπών εταιριών.

83. Η αποτροπή διπλής έκπτωσης ζημιών από ημεδαπή θυγατρική και αλλοδαπή μητρική εταιρία ούτε αναγνωρίζεται ως αυτοτελής δικαιολογητικός λόγος ούτε επιτυγχάνεται διά της απαγόρευσης δημιουργίας ενιαίας φορολογικής μονάδας μεταξύ των θυγατρικών εταιριών.

84. Ομοίως, διασφάλιση της φορολογικής συνοχής, σε περίπτωση δημιουργίας ενιαίας φορολογικής μονάδας μεταξύ των ημεδαπών θυγατρικών εταιριών αλλοδαπής μητρικής, επ' ουδενί αποτελεί δικαιολογητικό λόγο. Αντιθέτως προς τη δημιουργία ενιαίας φορολογικής μονάδας μεταξύ της ημεδαπής μητρικής εταιρίας και των υποθυγατρικών εταιριών, εντός της ενιαίας φορολογικής μονάδας μεταξύ θυγατρικών εταιριών δεν διαπιστώνονται συναλλαγές οι οποίες θα απαιτούσαν φορολογική ουδετερότητα.

85. Όσον αφορά τον προβαλλόμενο από το Βασίλειο των Κάτω Χωρών κίνδυνο φοροδιαφυγής που συνίσταται στο γεγονός ότι μια μεταβίβαση στοιχείων ενεργητικού πραγματοποιούμενη σε τιμή που δεν ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα λογικής κατάχρησης, αλλά φορολογικώς ουδέτερη λόγω της ενιαίας φορολογικής μονάδας, θα μπορούσε να επιφέρει τη φορολογικά επωφελή μείωση της αξίας μιας απαίτησης της αλλοδαπής μητρικής εταιρίας έναντι της ημεδαπής θυγατρικής εταιρίας, είναι σημαντικό να τονιστεί ότι στην περίπτωση αυτή μόνον το κράτος της έδρας της αλλοδαπής μητρικής εταιρίας θα καλούνταν να καταπολεμήσει τη φοροδιαφυγή.

32 — Βλ. ανωτέρω σημεία 43 επ.

86. Η διαπίστωση απαγορευμένου περιορισμού στην ελευθερία εγκαταστάσεως δεν συνεπάγεται εξάλλου ότι το Βασίλειο των Κάτω Χωρών θα πρέπει να εισαγάγει ειδικό προνόμιο για ομίλους με αλλοδαπή συμμετοχή, όπως υποστηρίζει η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας. Διότι η ενοποίηση των ημεδαπών αδελφών εταιριών στο πλαίσιο ενιαίας φορολογικής μονάδας προβλέπεται και για έναν όμιλο εταιριών με ημεδαπή μητρική εταιρία. Στην περίπτωση ωστόσο αλλοδαπής μητρικής εταιρίας, η ελευθερία εγκατάστασης εξασφαλίζει απλώς ότι η αλλοδαπή μητρική εταιρία επωφελείται από τα πλεονεκτήματα της ολλανδικής φορολογικής ρύθμισης τουλάχιστον ως προς τις ημεδαπές αδελφές εταιρίες, έστω και αν η ίδια δεν μπορεί να αποτελεί μέρος ενιαίας φορολογικής μονάδας.

3. Πρόταση για την υπόθεση C-40/13

87. Συνεπώς, διαπιστώνεται για την υπόθεση C-40/13 ότι η ολλανδική ρύθμιση, κατά την οποία οι εδρεύουσες στις Κάτω Χώρες θυγατρικές εταιρίες μπορούν να αποτελέσουν ενιαία φορολογική μονάδα μόνον όταν η μητρική εταιρία εδρεύει εξίσου στις Κάτω Χώρες ή τουλάχιστον διατηρεί μόνιμη εγκατάσταση εκεί, παραβιάζει την ελευθερία εγκαταστάσεως.

VI – Πρόταση

88. Κατόπιν των προεκτεθέντων, στα υποβληθέντα ερωτήματα πρέπει να δοθεί η εξής απάντηση:

Το άρθρο 43 ΕΚ, σε συνδυασμό με το άρθρο 48 ΕΚ, και το άρθρο 49 ΣΛΕΕ, σε συνδυασμό με το άρθρο 54 ΣΛΕΕ, πρέπει να ερμηνευθούν υπό την έννοια ότι αντιτίθενται σε εθνική ρύθμιση η οποία στο πλαίσιο της φορολόγησης των κερδών των εταιριών

- παρέχει τη δυνατότητα στις ημεδαπές μητρικές εταιρίες δημιουργίας ενιαίας φορολογικής μονάδας με τις ημεδαπές υποθυγατρικές τους μόνον όταν η ενδιάμεση θυγατρική εταιρία εδρεύει ομοίως στην ημεδαπή ή όταν η ίδια, αν και εδρεύει σε άλλο κράτος μέλος, διατηρεί μόνιμη εγκατάσταση στην ημεδαπή?
- παρέχει τη δυνατότητα στις ημεδαπές θυγατρικές εταιρίες δημιουργίας ενιαίας φορολογικής μονάδας μεταξύ τους μόνον όταν η μητρική τους εταιρία εδρεύει στην ημεδαπή ή όταν η ίδια, αν και εδρεύει σε άλλο κράτος μέλος, διατηρεί μόνιμη εγκατάσταση στην ημεδαπή.